

● 23-сентябрь – Мамлекеттик тил күнү

Мамлекеттик тилдин бириктирүүчү ролуна айрыкча көңүл бурулуп, сөздөн ишке өтүү менен бардык иш багытында тилдин кеңири, толук кандуу колдоого алынышын камсыз кылууга өбөлгө түзүлүп жаткан ушул шартта Улуттук банк да, бул иш багытында четте калбай, “Мамлекеттик тил жөнүндө” мыйзамдын, Өкмөттүн буга тиешелүү токтом талаптарын аткаруу аркылуу ийгиликтерге жетишип жатат. Атап айтканда, **1989-жылы “Мамлекеттик тил жөнүндө” мыйзам кабыл алынган учурдан тартып банктын китепканасы тиешелүү сөздүктөр, сүйлөшмөлөр жана өз алдынча тил үйрөнүү багытында иштетилип чыккан атайын китепчелер менен толук жабдылып, компьютердик техникалар кыргыз тилине ыңгайлаштырылган.**

Банк кызматкерлерине бардык деңгээлде тил үйрөтүү үчүн тиешелүү шарттар түзүлүп, тажрыйбалуу окутуучулар ишке тартылып окутуу иши жөнгө салынган. Атайы иштетилип чыккан программанын негизинде “Мамлекеттик тилде эркин баарлашууга көнүктүрүү” курсу уюштурулган. Бул жаңылык биринчиден, мамлекеттик тилде баарлашууда психологиялык тоскоолдуктарды четтетүүгө, сөздөн ишке өтүүгө жана борбордук банктын бардык иш багытында тилдин кеңири, толук кандуу колдоого алынышын камсыз кылууга өбөлгө түзгөн. Учурда, Улуттук банкта иш кагаздары эки тилде бирдей жүргүзүлүп, мамлекеттик тилге толук өткөрүү үчүн даярдыктар көрүлүүдө. Улуттук банк Башкармасынын отурумдарын, ошондой эле кеңешмелерди мамлекеттик тилде өткөрүү иши жөнгө салынган. Банктын ар бир кызматкери (улутуна карабастан) документтерди, иш кагаздарын мамлекеттик тилде даярдоого аракеттенип, атайы өткөрүлгөн окуу курстарынан алган теориялык билимин иш жүзүндө тастыктоо менен айкын натыйжаларга жетишүүдө. Эмгек жамаатында өз ара пикир алышууда, маалымат алмашууда бири-бирине мамлекеттик тилде кайрылып, тил үйрөнүү жагындагы теориялык билимин ишинде колдоно билүүсү банк жетекчилиги тарабынан талап кылынууда. **Ар бир жуманын шаршемби күнү “Мамлекеттик тилде баарлашуу күнү” катары жарыяланган. Улуттук банктын бардык басылмалары үч тилде (кыргыз, орус, англис) коомчулуктун кароосуна сунушталып, экономика жана финансы багытында билим алып жаткан студенттер жана учур талабына ылайык мамлекеттик тилде лекция окуган лекторлор үчүн эң мыкты колдонмо болуп калды.** Банк Башкармасынын чечимдери, банктын күндөлүк турмушунан алынган оперативдүү маалыматтар, жаңылыктар, кабыл алынган ченемдик укуктук актылардын долбоорлору, мыйзам долбоорлору банктын мезгил талабына ылайык жаңыланып иштетилип чыккан расмий веб-сайтында мамлекеттик жана расмий тилде ыктым жарыяланып келүүдө. Финансылык сабаттуулукту жогорулатуу демилгесинин алкагында банк кызматкерлеринин күч аракетинин аркасында мектеп окуучулары үчүн кызыктуу сүрөттөрү менен “Акча алиппеси” түзүлүп, республиканын бардык аймактарындагы мектептерге, окуу жайларына акысыз таратылып, бул багытта жер-жерлерде атайын окуу курстары өткөрүлүп жатат. Банктын Методологиялык комиссиясы тарабынан финансы-банк тутумунун ишине тиешелүү такталган терминдердин антологиялык сөздүгү иштетилип чыгып, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппарат жетекчисинин 2012-жылдын 27-декабрындагы №385 буйругу менен түзүлгөн Терминдерди тактоо жана аларды бирдейлештирүү боюнча жумушчу топтун 2015-жылдын 4-мартындагы №10 протоколу менен кабыл алынып,

Кароого сунушталып жаткан бул макалада банк тутумунун ишине мүнөздүү акча-кредит саясаты, пайыздык чен, кредит алуу, аманат салуу маселеси боюнча эмес, улут наркы – улуу тил, анын борбордук банктын ишинде ээлеген орду тууралуу азын-оолак сөз кылууну туура көрдүм.

Тарых жана маданият – банк саясатында

Нургүл САДИКОВА,
КРнын Улуттук банкынын Документтер менен иш алып баруу башкармалыгынын мамлекеттик тилди өнүктүрүү бөлүмүнүн начальниги

басууга даярдалууда. Ушундан улам, өлкөнүн башкы банкы – Улуттук банк тарабынан бул багытта, бардык мамлекеттик мекеме-уюмдар үчүн үлгү болорлук иштер аткарылып, ийгиликтерге жетишип жаткандыгын баса белгилеп кетүү зарыл.

Ушул жерде бир аз болсо да тарыхка көз чаптырып, Улуттук банктын басып өткөн жолуна кыскача токтолуп кетким келет. **Кыргызстан эгемендүүлүккө ээ болуп, жаңы мамлекеттин пайдубалы түптөлүп жаткан 90-жылдын баш жагында, мурдагы Советтер Союзуна кирген өлкөлөрдүн борбордук банктарынын ичинен өз валютасын киргизүү идеясын биздин Улуттук банк биринчилерден болуп сунуштаган. Бул кадам өлкө экономикасынын рынок шартына ишенимдүү аралашуусуна, республиканын өз алдынча мамлекет катары калыптанышына олуттуу өбөлгө түзгөн.**

Ошол учурдагы банк жетекчилигинин сунушу жана Улуттук илимдер академиясынын бир катар илимпоздорунун биргелешип кабыл алган демилгеси менен кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн пайдубалынын түптөлүшүнө бараандуу салым кошкон, илим тармагын, улуттук маданиятты, искусствону калыптандырып жөнгө салган, көпчүлүгүнүн ысымдары унутта калып бара жаткан, өмүрү кийинки муундарга өрнөк болуучу кыргыздын Алай Ханышасы аталган Курманжан датка энебиздин, кыргыз жеринде төрөлүп, алгачкы педагогикалык принциптерди иштеп чыккан Баласагын атабыз, кыргыз тилинин алфавитин, алгачкы сөздүгүн түзүп, сырттан илимпоздорду тартып кыргыз тарыхын изилдетип, иштеп чыккан Касым Тыныстанов, төкмө акын Токтогул, жазгыч акын Тоголок молдо, кийинки муунга көөнөрбөс мурас калтырган, кайталангыс таланттар Абдылас Малдыбаев, Алыкул Осмонов, Бүбүсара Бейшеналиева,

Сүймөнкул Чокморов сыяктуу кыргыз элинин чыгаан уул-кыздарынын элесин түбөлүккө калтыруу, ушул аркылуу алардын кыргыз эли, кыргыз тили үчүн жасап кеткен эмгегине таазим этүү максатында, алардын элесин улуттук валютанын банкнот беттерине түшүрүп, алгачкы банкнотторду даярдаатуу чечими кабыл алынган.

Албетте, бул жерде бир эле банк системасын өнүктүрүү, коммерциялык банктар тутумун бекемдөө, ошол аркылуу республиканын экономикасын көтөрүү, татыктуу кадрларды даярдоо максатын гана көздөбөстөн, эмгеги унутта калып, аты чыкпай калган улуу инсандарга коомчулуктун көңүлүн бурган ошол учурдагы банк жетекчилери, маркум Кемелбек Касымкулович Нанаев, Эмиль Садыкович Абдуманопов, Сагынаалы Амантурович Сулайманбеков сыяктуу улуттук банк системасынын чамарагын бийик көтөрүп, өлкө үчүн алга карай өнүгүүнүн так белгиленген айкын багыты жок ошол кооптуу учурда тайсалдабастан, улуттук валютаны жүгүртүүгө чыгаруу жоопкерчилигин өз мойнуна алып, тобокелдикке барган инсандарыбыздын эмгегин да баса белгилеп, ыраазычылык билдирип кетүүгө тийишпиз.

Жогоруда аты аталган инсандар түптөп кеткен чыйыр жолду кийинки жаш банкирлер ишенимдүү улантып, туруктуу иш алып барган банк жана төлөм системаларын калыптандырып, улуттук валютанын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн чыңдап, экономиканын өнүгүшүнө өбөлгө түзгөн акча кредит саясатын гана жүргүзбөстөн, жумурай журт, келечек муун алдында, тарых алдында өз вазийпасын татыктуу аткарып, кыргыз элинин улуу мурастарын, жетишкендиктерин, тарыхта олуттуу бурулуш жасаган окуяларды чагылдырган коллекциялык монеталардын сериясын чыгаруу аркылуу белгиленген ушул иш багытын ырааттуу улантып келет. Алсак, быйылкы жылы эле Кыргыз-

стандын тарыхында өзгөчө орунду ээлеген 1916-жылдагы улуттук боштондук көтөрүлүшүн – үркүн окуясынын кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн кайра жаралуусунда ээлеген ролун даңазалоо максатында Улуттук банк “1916-жылдагы улуттук-боштондук көтөрүлүшүнө 100 жыл” коллекциялык монетасын, ал эми ушул жылдын сентябрь айында дүйнө коомчулугунун көңүлүн өзүнө буруп, көчмөн элдердин спорт оюндарынын түрлөрү боюнча таймаштардын жаңы форматы болуп саналган, ал аркылуу Евразия континенти гана эмес, дүйнө жүзү боюнча маданий биригүү үчүн шарттарды түптөгөн бир тууган калктардын биримдигинин чыңдалышына салым кошкон II дүйнөлүк көчмөндөр оюну – даңазалуу мааракеге арналган «Дүйнөлүк көчмөндөр оюну» коллекциялык монетасын, өлкөнүн өз алдынчалыкка ээ болуу мааракесине карата «Эгемен Кыргыз Республикасына 25 жыл» коллекциялык монетасын чыгарган. Айрыкча монетанын алдыңкы бетине түшүрүлгөн боз үйдүн түндүгүнөн туш-тушка чачырап тийген күн нурунун алкагында канатын кере жайган бүркүттүн элеси кыргыз мамлекетинин жана анда жашап жаткан көп улуттуу элдердин эркиндигин даңазалап элестүү берилиши да **Улуттук банктын кыргыз элине мүнөздүү болгон касиеттерине, анын каада-салтына, үрп-адатына, кайталангыс кооз табиятына, тарыхый эстеликтерине орчундуу маани берип, аларды банкнот, коллекциялык монета беттерине түшүрүп, кийинки муунга калтырып келе жатышы – көрөңгөлүү кыргыз элинин тарыхы жана маданияты үчүн кошкон чоң салым** деп эсептейм. Буга дагы бир мисал катары өткөн жылы болуп өткөн орчундуу маараке – мамлекеттик тил мыйзамынын 25 жылдыгына карата Улуттук банк “Кыргыз каганатынын доору” сериясындагы “Тамга – кыргыз каганатынын биримдигинин символу” коллекциялык монетасын чыгаруу менен эзелтен эле көчмөн уруулар материалдык байлыктын кимдир бирөөнүн менчигине тиешелүү экендигин далилдеген өзгөчө белгини – эн тамгаларды колдонгондугун, ал эми тарыхый жана илимий маалыматтарга таяна турган болсок, кыргыздар “жагалмай же жаа тамганы” кыргыз тамгасы катары ар кандай вариантта колдонуп келгендигин тастыктай алган.

Жакынкы күндөрдө эле банк тутумунда тил маданиятынын деңгээлин көтөрүү, тил саясатын өркүндөтүү жана Улуттук банкта гана эмес, бүтүндөй коммерциялык банктар системасынын ишинде мамлекеттик тилдин кеңири колдонулушуна өбөлгө түзүү максатында атайы буйрук чыгарылып, учурда анын талабына ылайык бир катар иштер пландаштырылууда.